

Літургія Церкви

Літургійні ЖЕСТИ ТА ЗНАКИ

Людина є істотою, яка поєднує в собі світ духовний зі світом матеріальним, реалізуючи прояви свого духа у тілесному вимірі. Наприклад, усмішкою ми виражаємо радість, плачем — душевний смуток, обіймами, поцілунками та даруванням подарунків — любов тощо. Через такі зовнішні знаки нематеріальна реальність не просто є представленою, а й стає дійсною. Іншими словами, ці знаки є реалістичними символами, які не просто ілюстративно вказують на якусь дійсність, не маючи до неї жодного безпосереднього стосунку, але вони її у повному обсязі вміщують та уприсутнюють через якусь конкретну річ, дію, знак тощо.

Християнство ніколи не зосереджувалося тільки на «голій духовності», відкидаючи матеріальний аспект віри, адже Христос реально воплочується, стає досконалою людиною з тілом і душею, вказуючи цим на те, що жоден прояв нашого життя не є для Бога нікчемним або малозначущим. Тому наша тілесна постава і жести також є важливими реалістичними символами, будучи зовнішніми виявами нашої особистої віри й побожності та цінними елементами молитви Церкви. Існує

досить багато таких символічних постав і жестів: знак святого хреста, стояння, підношення рук, коліноприклонення, поклони, поцілунки тощо.

Знаком святого хреста християнин сповідує віру в Триєдиного Бога і дійсне вочленення Господа Ісуса Христа: складання разом трьох пальців — великого, вказівного і середнього — творимо на прославу Пресвятої Тройці, а пригинання до долоні інші двох — перстенового і мізинця — вказує на дві природи вочлененого Слова Божого: Він Бог і людина водночас.

Знак хреста кладемо правою рукою, благоговійно і без поспіху прикладаючи руку до чола, грудей, правого та лівого рамен, сповідуючи таким чином Пасхальне таїнство смерті й воскресіння Ісуса Христа. Зазвичай хресне знамення ми супроводжуємо словами «В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь», висловлюючи таким чином, що наше спасіння, звершене на хресті Господом Ісусом Христом, є задумом і дією Пресвятої.

Стояння — це найбільш природна постава людини. Для християнина вона є вираженням духовної уваги й готовності виконати Божу волю. На богослужіннях ми часто чуємо: «Премудрість, прості», тобто «станьмо прямо». Наше «стояння» перед Господом є знаком нашої участі у Його Воскресінні: Христос сам устав із гробу, і нас підніс від тління до вічного

життя. Саме тому, за найдавнішим церковним звичаєм, ми стоїмо на молитвах і богослужіннях щонеділі та протягом пасхального часу — у період від Великодня до Зіслання Святого Духа — не здійснюючи колінопреклонень, ані доземних поклонів.

Тримання рук **вздовж тіла** є виявом відкритості й готовності прийняти волю Божу.

Складання рук **навхрест** на грудях під час молитви чи причастя виражає смирення перед Богом та, водночас, нашу віру в розп'ятого і воскреслого Спасителя. Підношення рук є знаком піднесення нашого ума та серця до Бога, а також усильного благання. Зараз у такій поставі моляться священнослужителі під час Божественної Літургії, а у давнину руки на молитвах підносили усі християни.

Поклін є виявом нашого покаяння, а також знаком глибокої пошани і почитання. Припадаючи до землі, сповідуємо власну гріховність, а підносячись — визволення від гріха, яке дарує нам Господь силою свого Хреста. Поклін буває вели-

ким (доземним) і малим (поясним). Поклони звать також метаніями — від грецького «*метанойя*» — «*переміна ума*», тобто кардинальна зміна нашого життя, звернення до Бога, яке

відбувається через покаяння. Великі поклони з хресним знаменням чинимо переважно під час Великого посту, насамперед з молитвою святого Єфрема Сирійця, а малі — коли приступаємо до ікон, мощей та інших святинь. Схилення голови означає послух Богові та покору перед Його волею.

Коліноприклонення — це вираження покутної постави каяника перед Богом. Здавна через колінопреклоніння розкаяний грішник визнавав свої упадки і прохав у Господа прощення гріхів. Коліноприклонення є також знаком усердної або заступничої молитви Церкви: часто на різноманітних моліннях християни схиляють коліна на знак посиленого благання до Бога, а щороку в день П'ятдесятниці вся церковна спільнота молиться за себе й за весь світ у особливих коліноприклонних молитвах.

Сидіння у храмі — насамперед ознака авторитету і влади. Той, хто очолює літургійне зібрання, сидить перед тими, що на нього зібрані. Саме тому єпископ як глава місцевої Церкви сидить на горньому місці чи кафедрі, виявляючи цим своє покликання: бути пастирем і вчителем Христового стада. Також і священники як співучасники апостольського служіння сідають побіч єпископа. Втім, як у східній,

так і у західній традиціях, вірний народ теж може сидіти під час деяких моментів богослужінь, наче слухач, який сприймає поучення. Сидіти, отже, можна під час проповіді, читання псалмів, старозавітних читань-паремій тощо. Втім, за звичаєм, при читанні новозавітних писань — головно Євангелія — ніхто не сидить. Природно, що право на сидіння під час богослужінь мають хворі, немічні, старі люди та діти.

Як це не дивно, але **танець** також належить до літургійних священнодій. Досі у деяких помісних Церквах (приміром Ефіопській) танець є частиною євхаристійного жертвопринесення. Наша візантійська традиція теж засвоїла своєрідні види танцю: обходи, які бувають навколо престолу (під час Таїнства Священства, при воцерковленні дитини, кадінні на богослужіннях...) чи тетраподу (під час Таїнств Хрещення, Подружжя...), кругом храму (хресні ходи, процесії) тощо. Завдяки таким літургійним танцям ми прилучаємося до вічності, яку являємо через замкнене коло.

Хода чи **похід** — це реальний символ підходу людини до Бога, до початку стосунків із Ним. Господь перебуває з нами і для нас, однак Він не перехоплює нашу ініціативу, але чекає нашої добровільної відповіді на Його запрошення: «Прийдіть до Мене всі втомлені й обтяжені, і я облегшу вас» (*Мт. 11, 29*); «Прийдіть, благословенні Отця мого, наслідуйте Царство, приготоване вам від створення світу»

(Мт. 25, 34). Це прагнення до Бога виражають наші хресні ходи, прощі до святинь, приступання до Євхаристії, хреста чи ікон тощо.

Цілуванням хреста, святого Євангелія, ікон і мощей виявляємо любов і поклоніння Господу й почитання святих. Також воно виражає наше довір'я і безпосередність, як дітей до Отця. Цілуванням виявляємо також любов одне до одного: священнослужителі (а в давнину — усі присутні) обмінюються «поцілунком миру» під час Символу віри на Божественній Літургії, а вірні між собою — під час Чину всепрощення на початку Великого посту та при співі стихир Пасхи на великодній утрені.

Просячи й приймаючи **благословення**, відкриваємо себе на Божу благодать і підтримку в різних обставинах нашого життя. Священнослужителі благословляють вірних рукою хрестовидно, складаючи пальці так, щоб вони утворюва-

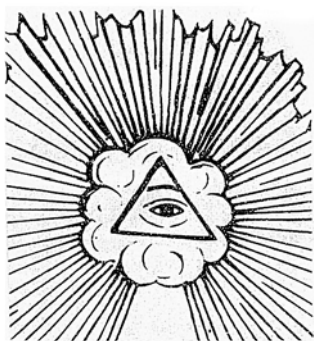
ли перші літери Господнього імені: ІС ХС. Через єпископа або священника нас благословляє Христос, які і колись благословив апостолів у день свого вознесіння: «І Він вивів їх аж до Витанії і, знявши руки свої, благословив їх. А як Він благословляв їх, віддалився від них і почав возноситись на небо» (Лк. 24, 50–51). Просячи благословення, складаємо долоні

навхрест (правою долонею згори), ніби духовний жебрак, що потребує милості Божої, і підходимо до священнослужителя зі словами: «Благослови, владико (або отче)». Коли єпископ чи священник назнаменує нас знаком святого хреста і покладе руку на наші долоні, ми цілуємо його

руку, оскільки нею нас благословив сам Господь Ісус, а також тому, що ця рука тримає і роздає Божественну Поживу – Пресвяту Євхаристію. Також особливим різновидом

благословення є *покладення рук або доторк*, що відбувається під час звершення святих Таїнств Хрещення, Миропомазання чи молитов над хворими.

Українська Греко-Католицька Церква
Патріарша літургійна комісія

2014

При підтримці
благодійної організації Renovabis